

راهکارهای هم‌گرایی و هم‌بستگی اسلامی از منظر قرآن کریم و روایات^۱

محمد رضا رضوانی^۲

چکیده

وحدت و هم‌بستگی اسلامی، یکی از حیاتی‌ترین و ضروری‌ترین مسائل مربوط به جهان اسلام و کشورهای اسلامی است که در آموزه‌های اسلامی و دستورهای قرآن کریم ریشه دارد و مکرر در کلام خدا و سنت نبوی بر آن تأکید شده است. هدف از تدوین این مقاله، بررسی آموزه‌های قرآن به منظور دستیابی به راهکارهای قرآنی و روایی برای هم‌گرایی و هم‌بستگی اسلامی و تقویت آن، و فائق آمدن بر عوامل واگرایی است. بر این اساس، با تتبع در آیات قرآن و روایات اسلامی، راهکارهایی یافت شده است. تعمیق باورهای دینی، بسترسازی نهادهای تربیتی برای رشد دینی، بازگشت به آموزه‌های اسلام با محوریت قرآن کریم، عدالت اجتماعی، پرهیز از تعصب و شایعات و سخنان اختلاف‌انگیز، رعایت حقوق متقابل، سعه صدر و روحیه گفت‌وگو و تعامل، از جمله راهکارهایی است که می‌تواند هم‌گرایی و هم‌بستگی اسلامی را تأمین کند و تحکیم بخشد. امید اینکه با تمسک به حبل‌الله و آموزه‌های قرآن و نیز درک شرایط حساس کنونی و توطئه‌های شوم استکبار، و عمل بر مبنای راهکارهای قرآن و پیشوایان دینی، بر عوامل واگرایی و اختلافات فائق آییم تا در سایه امنیت و آرامش کشورهای اسلامی، شاهد حاکمیت اسلام، هم‌بستگی و یکپارچگی روزافزون و عزت و سربلندی مسلمانان جهان باشیم.

واژگان کلیدی: قرآن، وحدت، هم‌گرایی، هم‌بستگی اسلامی، همزیستی مسالمت‌آمیز و راهکارها.

۱ از مقالات بیستمین جشنواره بین‌المللی شیخ طوسی ره. تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۱۱/۱۰ تاریخ پذیرش:

۱۳۹۵/۱۱/۲۸

۲ دانشجوی دکتری مدرسه حجتیه: ۱۳۸۸@m.rezvani@gmail.com

مقدمه

پژوهش حاضر در نظر دارد ضمن اشاره به ضرورت و اهمیت موضوع و بررسی پیشینه بحث، با هدف تقویت هم‌گرایی و فائق آمدن بر عوامل واگرایی، راهکارهایی هم‌گرایی و هم‌بستگی اسلامی را از منظر آیات قرآن کریم و روایات اسلامی مورد بحث و بررسی قراردادده و به این پرسش اساسی پاسخ دهد که قرآن کریم و روایات اسلامی چه راهکارهایی را برای ایجاد و استحکام هم‌بستگی اسلامی معرفی مینماید؟ در پاسخ به همین سؤال، این مقاله «توصیفی تحلیلی» تهیه و تدوین گردیده است.

ضرورت و اهداف تحقیق

در هر زمانی و به‌خصوص در شرایط حساس کنونی، هم‌گرایی و هم‌بستگی اسلامی از حیاتی‌ترین و ضروری‌ترین مسائل مربوط به جهان اسلام و کشورهای اسلامی است که مکرر در کلام خدا و سنت نبوی بر آن تأکید شده است. با توجه به فرمایش نورانی رسول مکرّم اسلام ﷺ که فرمودند: «مَنْ أَصْبَحَ لَا يَهْتَمُّ بِأُمُورِ الْمُسْلِمِينَ فَلَيْسَ بِمُسْلِمٍ» (کلینی، ۱۳۶۵، ج ۲، ص ۱۶۳، باب الاهتمام بأُمور المسلمین، ح ۱)، اهتمام به امور مسلمانان به حدی بر هر مسلمانی واجب است که آن حضرت، ترک آن را ملازم و مرادف با مسلمان نبودن می‌داند.

بنابراین تلاش در راستای وحدت و هم‌بستگی اسلامی، ازجمله وظایف انکارناپذیر مسئولان، علمای اسلام، تشکل‌های فرهنگی سیاسی، و هر مسلمان دردمند وظیفه‌شناس و آشنا به مسائل زمانه است. از سوی دیگر، بیتوجهی به این مهم، نشانه غفلت از سرنوشت مسلمانان و جایگاه امت اسلامی و توطئه‌های دشمنان است که قطعاً مورد توبیخ قرآن و در پیداشتن ذلت دنیوی و ندامت اخروی است.

پیشینه تحقیق

دعوت به هم‌بستگی و پرهیز از گسستگی، از مسائل مهمی بوده که مکرر در کلام خدا، سنت نبوی و احادیث ائمه اطهار (علیهم‌السلام) بر آن تأکید شده است. ندای اتحاد و توحید کلمه، زمانی از پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم) و اصحاب وفادارش برخاست که زمزمه‌های تفرقه‌انگیز در میان موحدان پراکنده شد؛ زمزمه‌هایی که در آداب و عادات و کینه‌های دیرین جاهلی ریشه داشت و با ادعاهای واهی، به مسئله برتری‌های قومی و نژادی و اختلاف در جامعه اسلامی دامن می‌زد. سابقه طرح موضوع وحدت و هم‌بستگی اسلامی در متون و منابع اسلامی، به دستورهای قرآن کریم و سنت ائمه معصوم (علیهم‌السلام) برمی‌گردد. به دلیل اهمیت اتحاد و یکپارچگی مسلمانان، این مسئله از دغدغه‌های مهم علما، نخبگان و اندیشمندان مسلمان - از شیعه و سنی - بوده و در اینراستا صدها اثر گرانقدر را به یادگار گذاشته‌اند. نویسنده در یک پژوهش اجمالی به بیش از دویست کتاب به زبان فارسی و عربی دست یافت که به طور مستقیم در موضوع وحدت و اخوت و هم‌بستگی با رویکرد ملی، اسلامی، تقریب بین‌المذاهب و... نگارش یافته‌اند یا فصلی در این کتاب‌ها به این موضوع اختصاص یافته است. در خصوص «راهکارهای هم‌گرایی و هم‌بستگی»، کمتر کتاب مستقلی نگاشته شده، ولی غالباً در ضمن مباحث مربوط به وحدت اسلامی، این موضوع نیز مطرح شده است.

نویسنده در یک پژوهش اجمالی به بیش از ۲۰۰ کتاب به زبان فارسی و عربی دست‌یافت که به طور مستقیم در موضوع وحدت و اخوت و هم‌بستگی با رویکرد ملی، اسلامی، تقریب بین‌المذاهب و... نگارش یافته‌اند و یا فصلی را در این زمینه اختصاص داده‌اند. اگرچه در خصوص «راهکارهای هم‌گرایی و هم‌بستگی» کتاب مستقلی کمتر نگاشته شده، ولی غالباً در ضمن مباحث

مربوط به وحدت اسلامی این موضوع را مطرح نموده‌اند. بعد از قرآن کریم و نهج البلاغه که پیش‌تاز دعوت به هم‌گرایی و هم‌بستگی اسلامی است، به برخی از این کتب در پینوشته‌ها اشاره می‌شود. [۱]

ضمن ارج نهادن به تلاش‌های صورت گرفته و ارجاع محققان ارجمند به آثار مفید و گرانقدر دلسوزان به امت اسلامی، با توجه به اهمیت و ضرورت این موضوع، و شدت گرفتن توطئه‌های شوم استکبار برای جدایی مسلمانان و برادران ایمانی از همدیگر، رسالت دینی و اسلامی ما اقتضا می‌کند که در راه تحقق دستور اکید قرآن کریم و به ثمر نشستن تلاش‌ها و زحمات بزرگان دین، هرکدام در حدّ وسع و بضاعت خویش، در تألیف قلوب مسلمین و ایجاد زمینه برای وحدت و هم‌بستگی اسلامی بکوشیم. این جستار هرچند کوچک نیز بدین منظور به رشته تحریر درآمده است.

مباحث این نوشتار در دو محور اصلی ساماندهی و پیگیری می‌شود: مفهوم‌شناسی؛ و راهکارهای هم‌گرایی و هم‌بستگی اسلامی از منظر قرآن و روایات. در پایان نیز از مجموع مباحث نتیجه‌گیری خواهیم کرد.

۱. مفهوم‌شناسی

الف) هم‌گرایی

هم‌گرایی را در لغت به پیوستگی و نزدیکی اعضا یا اجزای یک مجموعه به یکدیگر (انوری، ۱۳۷۹، ج ۸، ص ۸۴۱۱)، یا گرایش دو اندیشه و تفکر به سمت یکجهت (بابایی، ۱۳۸۵، ص ۳۶۱) معنا کرده‌اند. در فرهنگ علوم اجتماعی، هم‌گرایی را نوعی فرایند تغییر، معنا کرده‌اند که طی آن، مشخصه‌های دگرسان در فرهنگ اقوامی که از لحاظ جغرافیایی جدا از یکدیگرند، آنچنان با گذشت زمان به هم نزدیک می‌شود که همه آنها به حد بالایی از همانندی یا همانی می‌رسند (گولد/کولب، ۱۳۸۵، ص ۹۱۴).

ب) هم‌بستگی

واژه هم‌بستگی، در لغت به معنای پیوند، وابستگی، اتصال و ارتباط متقابل میان دو یا چند چیز یا شخص به کار رفته است (دهخدا، ۱۳۷۷، ج ۱۵، ص ۲۳۵۲۶؛ انوری، ۱۳۷۹، ج ۸، ص ۸۳۸۱). در اصطلاح جامعه‌شناسان، این واژه برای اشاره به صف‌بندی نزدیک اجزای یک جمع و به‌موازات اصطلاح رایجتر «یگانگی» به کار می‌رود (گولد/ کولب، ۱۳۸۵، ص ۹۰۴).

ج) راهکار

واژه راهکار در لغت به معنای شیوه و روش انجام دادن کاری تعریف شده است (انوری، ۱۳۷۹، ج ۵، ص ۴۹۵۹).

۲. راهکارهای هم‌گرایی و هم‌بستگی اسلامی

شناخت صحیح راهکارهای قرآن کریم و روایات ائمه اطهار علیهم‌السلام برای هم‌گرایی و هم‌بستگی اسلامی، نقش مؤثری در هم‌بستگی اسلامی و فائق آمدن بر عوامل واگرایی و اختلاف‌انگیز دارد. این راهکارها همچون علایم منصوب در جاده‌ها و شوارع است که انسانهای حقیقت‌طلب را به سوی هدف و جاده اصلی رهنمون گردیده، افراد بیشماری را از تحیر و سردرگمی نجات میبخشد. در این‌قسمت مهم‌ترین راهکارهای هم‌گرایی و هم‌بستگی اسلامی را از منظر قرآن کریم و روایات بررسی قرار می‌کنیم.

۱. تقویت و تعمیق باورهای دینی و فراهم کردن زمینه‌های رشد، آگاهی و شناخت

باور و ایمان نقش مهمی در کنترل آسیب‌های اجتماعی و بروز اختلافات دارند؛ زیرا اعتقادات دینی دارای خاستگاه حقیقی و الهی هستند که آسیب‌های واقعی را شناسایی، و در جلوگیری از بروز آنها بسیار مؤثر عمل

می‌کنند. هر اندازه که در محیط خانوادگی، اجتماعی، اداری و ... ، باورها و اعتقادات دینی عمیق‌تر و آگاهانه‌تر باشند، اتحاد و یکپارچگی افراد نیز شکاف‌ناپذیرتر، و ضریب دستیابی به سلامت اخلاقی، اجتماعی، حقوقی و همزیستی مسالمت‌آمیز، بالاتر است.

پژوهش‌های انجام‌شده در جهان نیز این مطلب را به اثبات رسانده که افراد مذهبی، کمتر دچار بحران‌هایی چون بحران هویت میشوند و کمتر در میان ایشان بزه‌های اجتماعی گسترش و رواج می‌یابد و کشمکش و تنازع بسیار اندک است (نجاتی، ۱۳۸۷، ص ۱۶۱-۱۶۳؛ رضایی اصفهانی، ۱۳۸۹، ص ۲۵۷). از اینرو، قرآن کریم در آیات متعدد بر نقش سازنده ایمان و معنویت تأکید دارد (ر.ک. فرقان: ۱۶؛ روم: ۲۱؛ آل عمران: ۱۶۴ و ۱۸۵؛ عنکبوت: ۶۴؛ انعام: ۳۲؛ غافر: ۳۹؛ توبه: ۱۱۱؛ انبیاء: ۳۵؛ نساء: ۷۸؛ زمر: ۷۴؛ ...).

تقویت و شکوفایی باورهای دینی و ایمانی به صورت اتفاقی و یا با آرزو و آمال به وجود نخواهد آمد، بلکه نیاز به ایجاد شرایط و فراهم کردن زمینه‌های لازم برای رشد و کسب آگاهی و معرفت دارد. انسان برای کامل شدن و به تمامیت رسیدن همانند غنچه‌ای است که باید زمینه و شرایط مساعد برای او فراهم باشد تا شکوفا شود. انسان ابعاد و لایه‌هایی دارد که در فرایند تعلیم و تربیت شکوفا میشود. انبیاء الهی برای همین منظور آمده‌اند «وَيُثَبِّتُ لَهُمْ دَفَاتِنَ الْعُقُولِ» (نهج البلاغه، خطبه ۱)؛ (تا این گنجینه الهی [عقل بشری] را شکوفا سازند).

قرآن کریم هدف از بعثت پیامبر را رشد و شکوفایی بشر معرفی می‌کند: «وَيُرْزِقُهُمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ (جمعه: ۲)؛ [آنان را] رشدشان می‌دهد [و پاکشان می‌گرداند] و کتاب [خدا] و فرزاندگی به آنان می‌آموزد».

تربیت دینی، تقویت و تعمیق باورها، تعامل و هم‌گرایی ملی و مذهبی، محصول کارکرد تمام دستگاه‌های فرهنگی - تربیتی مانند مدرسه، خانواده، رسانه‌های جمعی، نهاد‌های سیاسی، اقتصادی و ... در کنار محیط اجتماعی است

که با استفاده از روشهای مطلوب در پرورش مذهبی، ایجاد انس دینی و... می‌توانند به نتیجه مورد نظر برسند.

۲. بازگشت به آموزه‌های اسلام و محور قرار دادن قرآن کریم

وجود گرایش‌های سیاسی، نحله‌های فکری و فرقه‌های مذهبی مختلف در حوزه عقیده و شریعت، و نیز خوانش‌ها و قرائت‌های گوناگون از متون دینی، کشمکش‌های مداوم و بی‌پایان و گاه بی‌حاصل را شکل داده و درد و رنجی توان‌فرسا بر امت اسلامی تحمیل کرده است. انتظار اینکه چنین گروه‌ها و فرقه‌هایی برچیده شوند یا باورها و رفتار خود را به‌آسانی تغییر دهند، غیرممکن و دور از واقعیت می‌نماید؛ اما این انتظار، دور از واقعیت نیست که گروه‌ها و فرقه‌های اسلامی با رویکرد به آموزه‌های قرآن کریم و با میزان قرار دادن این آموزه‌ها، به یکدیگر نزدیک شده، از دامنه اختلافات و کشمکشها بکاهند و بر اساس مصالح عموم مسلمین رفتارهایی را که گاهی چندان اساس دینی هم ندارند، در همان حوزه رفتاری فرقه‌ها محدود کنند و منافع مسلمانان را بر دیگر امور ترجیح دهند.

اسلام و معارف تمدن‌ساز قرآن کریم که عرب جاهلی متفرق و دائم در حال تنازع را از گرفتاری و آتش فتنه نجات بخشید و با ایجاد الفت و برادری در میان‌شان، آنان را به امت واحده و متمدن تبدیل کرد، هم‌اکنون نیز در اختیار ماست و به ما هشدار می‌دهد: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَ لِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ» (انفال: ۲۴)؛ ای کسانی که ایمان آورده‌اید! [دعوت] خدا و پیامبر را اجابت کنید هنگامی که شما را به سوی چیزی می‌خواند که شما را حیات می‌بخشد».

اسلام ثابت کرده است ظرفیت آن را دارد که امت خود را به اعتلای

مدنی و علمی و عزت و قدرت سیاسی برساند. ایمان، تلاش و مجاهدت، تمسک به حباله و پرهیز از تفرقه، تنها شروط تحقق این هدف بزرگ است. قرآن به ما می‌آموزد: «وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمْ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ (آل عمران: ۱۳۹)؛ سست نشوید و غمگین نگردید! و شما برترین [ملل دنیا] هستید اگر ایمان داشته باشید!»

«وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ (عنکبوت: 69)؛ و کسانی که در [راه] ما تلاش کنند، قطعاً به راه‌های خود، رهنمونشان خواهیم کرد و مسلماً خدا با نیکوکاران است.»

«وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ (انفال: 46)؛ و [فرمان] خدا و پیامبرش را اطاعت کنید و نزاع [و کشمکش] نکنید، تا سست نشوید و قدرت و شوکت شما از میان نرود!»

۳. عدالت اجتماعی و تضمین حقوق و منافع آحاد مختلف جامعه

عدالت مفهومی عالی است که هم‌بستگی اسلامی را به ارمغان می‌آورد و سبب استحکام پایه‌های اخوت و استواری قوانین و تبعیت آحاد مختلف مردم و رعیت از آن می‌گردد؛ زیرا اگر هر یک از مجموعه‌های بشری احساس کند که حقوقش از سوی طرف دیگر نادیده گرفته شده و به منافعت دست‌اندازی شده، شرایط همزیستی مسالمت‌آمیز فراهم نمی‌شود. معمولاً در جوامع بشری درگیری و نزاع زمانی رخ می‌دهد که گروهی به حقوق خود نرسیده و به وضعیت موجود معترض است. لذا آنان از برقراری روابط مناسب با دیگر گروه‌ها و طوایف خودداری کرده، همیشه به دنبال انتقام و آشوب‌اند.

در جوامعی که عدالت اجرا نشود، جهالت بیداد می‌کند؛ زیرا نیروهای خفته جهل، تحریک و فعال می‌گردد و به بهانه اعتراض به وضع موجود و

دستیابی به منافع شخصی، حزبی، قومی و طایفه‌ای و...، پیکان بغض و انتقام را بر قلب پیکر متحد جامعه رها می‌سازند و با تیر استبداد و انتقام، ریشه هرگونه رشد و تعالی را از زمین وجود انسان‌ها و پهنه زندگی آنها برمی‌آورند. قوام راستین جامعه در گرو یکپارچگی و وحدت همه قشرهاست. این هدف تحقق نخواهد یافت مگر با وجود آرمان‌های مشترک در جامعه که به سود همه افراد و قشرها باشد؛ یعنی همه به حقوق حقه و نیازها و خواسته‌های لازم خویش برسند. در این صورت است که رسیدن همگان در همه سطوح، به طمأنینه قلبی و آرامش اجتماعی میسر خواهد شد؛ چنان‌که حضرت زهرا (ع) در خطبه فدکیه، هدف از اجرای عدالت را آرامشدهی به دل‌ها معرفی می‌کند: «وَالْعَدْلُ تَسْكِينًا لِلْقُلُوبِ...» (ابن بابویه (شیخ صدوق)، ۱۴۱۳ق، ج ۳، ص ۵۶۷، باب معرفة الكبائر، ح ۴۹۴۰).

به همین دلیل قرآن کریم به لزوم رعایت عدالت و تعدی نکردن به حقوق دیگران و حتی مخالفان، تأکید دارد (بقره: ۱۹۰؛ مائده: ۸)، و هدف اصلی بعثت پیامبران را نیز اجرای عدالت اجتماعی معرفی می‌کند: «لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ (حدید: ۲۵)؛ ما رسولان خود را با دلایل روشن فرستادیم و با آنها کتاب و میزان [شناسایی حق از باطل] نازل کردیم تا مردم قیام به عدالت کنند».

حضرت علی (ع) که آئینه تمام‌نمای عدالت است می‌فرماید: «عدالت را بگستران و از ستمگری پرهیز کن که ستم، رعیت را به آوارگی می‌کشاند و بیدادگری به مبارزه و شمشیر می‌انجامد» (نهج البلاغه، حکمت ۴۷۶).

۴. پرهیز از تعصب افراطی، شایعات و سخنان اختلاف‌انگیز

یکی از راهکارهای قرآن کریم برای دستیابی به هم‌گرایی و هم‌بستگی اسلامی، پرهیز از تعصب‌های افراطی، شایعات بی‌اساس و سخنان اختلاف‌انگیز

است؛ زیرا سخنان نابجا و بی‌دلیل، عصبیت‌های بی‌منطق و هواداری‌های بیجا، افراد را به صف‌آرایی در مقابل هم می‌کشاند و به وحدت اجتماعی آسیب می‌زند (محدثی، ۱۳۸۶، ص ۲۵).

قرآن کریم اشاره می‌کند که تعصب و تفرقه در اسلام جایگاهی ندارد و با محکومیت هرگونه تعصب و تبعیض، آن را از رسوم و نشانه‌های جاهلی قلمداد کرده، به عنوان استفهام انکاری می‌فرماید: «آیا اینها که مدعی پیروی از کتب آسمانی هستند، انتظار دارند با احکام جاهلی و قضاوت‌های آمیخته با انواع تبعیض‌ها در میان آنها داوری کنی: «أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْتَغُونَ»؛ درحالی‌که هیچ داوری برای افراد باایمان، بالاتر و بهتر از حکم خدا نیست: «وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ» (مائده: ۵۰؛ اعراف: ۲۸).

همچنین قرآن کریم اوصاف و معیارهایی برای قول و سخن بیان می‌دارد که اگر به این معیارها توجه و عمل شود، ثمره و ارمغان آن برای جامعه بشری، جز محبت و مهرورزی و هم‌گرایی و هم‌بستگی نخواهد بود (ر.ک: نساء: ۶۳ و ۶۴؛ انعام: ۱۵۲ و ۱۵۴؛ بقره: ۸۳؛ اسراء: ۲۳، ۲۸ و ۵۳؛ طه: ۴۴ و ۴۳؛ حج: ۲۴؛ نور: ۶۱؛ زخرف: ۸۹؛ فرقان: ۶۳).
 امام علی علیه السلام نیز با برحذر داشتن از گفتار باطل و بدون واقعیت (نهج‌البلاغه، خطبه ۱۴۱، ص ۲۶۰)، در نهی از کینه‌ورزی‌های تعصب‌آلود می‌فرماید:

«آتش عصبیت و کینه‌های جاهلی را در درون خود فرونشانید. این‌گونه تعصب‌ها در دل مسلمان از خطرهای وسوسه‌های شیطانی است. تاج فروتنی را بر سر نهد و نخوت و غرور را زیر پایتان بگذارید و تکبر را از خودتان جدا کنید و تواضع را به عنوان سلاح دفاعی میان خود و دشمنان ابلیس و سپاه او قرار دهید» (همان، خطبه ۱۹۲، ص ۳۸۴).

وقتی به سیره رسول اکرم صلی الله علیه و آله و سلم هم نگاه کنیم، مشاهده خواهیم کرد که آن حضرت اهل مدارا، وحدت و اتفاق بودند و از مسائل و سخنانی که موجب

تفرقه و جدایی بین صفوف مسلمین می شد، به شدت پرهیز می کردند. هرگز مطالب اختلاف انگیز از زبان پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله شنیده نشد و همیشه تلاش آن حضرت در راه ایجاد انس و الفت میان مسلمانان بود؛ چنان که در روایت می خوانیم: «كَانَ يَحْزُنُ لِسَانَهُ إِلَّا عَمَّا يَعْينُهُ وَيُؤْلِفُهُمْ وَلَا يَنْفَرُهُمْ...» (ابن بابویه (شیخ صدوق)، ۱۳۷۸ق، ج ۱، ص ۳۱۸، باب ۲۹، ح ۱)؛ پیامبر صلی الله علیه و آله جز از سخنان سودمند، لب فرو می بست و سخنانی می گفت که بین مردم الفت ایجاد کند و از بازگویی سخنان تفرقه انگیز پرهیز می کرد...».

شایسته است مؤمنان و پیروان آن حضرت نیز با دوری از افراط و تفریط و با گزینش راه مستقیم و اعتدال، از اختلاف و تفرقه پرهیزند و همچون نبی مکرم صلی الله علیه و آله برای وحدت و اتحاد تلاش کنند.

۵. رعایت حقوق و احترام متقابل

از جمله راهکارهای هم گرایی و هم بستگی که در پیشرفت و اداره بهتر امور مسلمین تأثیر بهسزایی دارد، رعایت حقوق متقابل مردم، دولت، مذاهب و گروه های مختلف در قبال همدیگر است. انسانیت، جوهر واحد و مشترک میان تمام بنی آدم است. پس باید همه انسان ها، با وجود گرایش ها و جهت گیری های متفاوت، به یکدیگر احترام بگذارند؛ زیرا همگی در جوهره انسانی با یکدیگر مساوی اند. امام علی می فرماید: «وَأَشْعِرُ قَلْبَكَ الرَّحْمَةَ لِلرَّعِيَّةِ وَالْمَحَبَّةَ لَهُمْ وَاللُّطْفَ بِهِمْ وَلَا تَكُونَنَّ عَلَيْهِمْ سَبْعًا ضَارِيًا تَغْتَنِمُ أَكْلَهُمْ فَإِنَّهُمْ صِنْفَانِ أَمَا أَحْ لَكَ فِي الدِّينِ وَآمَا نَظِيرُكَ فِي الْخَلْقِ (نهج البلاغه، نامه ۵۳، ص ۵۶۷)؛ مهربانی با مردم را پوشش دل خویش قرار ده و با همه دوست و مهربان باش. مبادا چونان حیوان شکاری باشی که خوردن آنان را غنیمت دانی؛ زیرا مردم دو دسته اند: دسته ای برادر دینی تو، و دسته دیگر، در آفرینش همانند تو هستند.»

از سوی دیگر، زندگی اجتماعی اقتضا می‌کند که همگان حقوق متقابل را درباره همدیگر رعایت کنند. اگر در این زمینه بتوانیم به وظایفمان خالصانه و به نحو احسن عمل کنیم، روحیه مودت و برادری و اتحاد و همدلی تقویت خواهد شد؛ زیرا طبقات مختلف مردم، احزاب و گروه‌های سیاسی، دولت و ملت با مشاهده احترام و رعایت حقوق متقابل، شیفته و دلگرم همدیگر می‌شوند؛ اما ناعدالتی و تبعیض، تعدی به حقوق و بی‌احترامی به باورها و مقدسات و... را هرگز نمی‌پذیرند.

قرآن کریم مسلمانان را به داشتن رابطه حسنه، احترام متقابل، احسان به همدیگر، رعایت حقوق، و پرهیز از ظلم و خشونت، حتی نسبت به مخالفان دینی خود تشویق نموده (ممتحنه/ن: نحل/۱۲۵؛ نساء/۱۳۵؛ مائده/ن:...)، و همگان را به رفتار و گفتار مهرورزانه سفارش می‌کند که ثمره آن ایجاد همدلی و الفت و محبت در میان آنان خواهد بود «وَقُلْ لِعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْزِعُ بَيْنَهُمْ» (اسراء/۵۳)؛ «...فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لَّيِّنًا لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَى» (طه: ۴۴).

قرآن به مسئله احترام متقابل به حدی اهمیت می‌دهد که حتی توهین و جسارت به بتها و معبودهای مشرکان را جایز نمی‌داند، زیرا این عمل سبب می‌شود که آنها نیز از سر ستم و نادانی، به ساحت قدس خداوند توهین و جسارت کنند: «وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ» (انعام: ۱۰۸).

۶. سعه صدر و تحمل عقاید یکدیگر

یکی دیگر از راهکارهای هم‌گرایی و هم‌بستگی اسلامی، داشتن سعه صدر و روحیه تعامل، و پذیرش تنوع عقاید و نظریات دیگران است. اختلاف نظر و عقیده در همهجا وجود دارد؛ اگر قرار باشد که این اختلاف‌ها را در

تعاملات روزمره دخالت دهیم، با مشکلات زیادی مواجه خواهیم شد. مسلمانان در بسیاری از اصول و ارزش‌ها مشترک هستند و در برخی مسائل نیز دیدگاه‌های متفاوتی دارند. آنان باید با سعه صدر و تحمل همدیگر، دست اتحاد و همدلی به هم داده، اختلافات جزئی را که جای بحث و گفت‌وگو درباره آنها در محافل علمی و کلامی و... است، به کوچه و بازار، روزنامه و مجلات و رادیوهای بیگانه نکشاند و با بزرگ کردن اختلافات کوچک و اختلاف سلیقه، دشمنان را شاد نکنند؛ بلکه با سعه صدر حرف همدیگر را درک کنند و اگر گروهی حاکم شد، با رعایت حقوق همه قومیت‌ها و مشارکت دادن آنان در جهت رشد و شکوفایی، پیشرفت و آبادانی و عمران کشور تلاش کند؛ دیگران نیز او را با کمال صداقت در عبور از مشکلات یاری دهند تا منافع ملی و وحدت و انسجام اسلامی حاصل شود و ثمره آن عاید جامعه و ملت گردد.

خداوند در قرآن کریم خطاب به پیامبر اعظمش که در راه تبلیغ دین و نشر معارف الهی، انواع مشکلات و زخم زبانها را متحمل شد، می‌فرماید: «أَلَمْ نُنْشِرْ لَكَ صَدْرَكَ (ان‌شراح: ۱)؛ آیا ما به تو شرح صدر ندادیم». در جای دیگر از زبان حضرت موسی علیه السلام می‌فرماید: «رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي (طه: ۲۵)؛ پروردگارا! شرح صدرم عطا فرما [که از جفا و آزار مردم تنگدل نشوم]».

در آیه ۱۲۵ سوره انعام نیز از شرح صدر به عنوان نشان هدایت، و از تنگی سینه به عنوان پلیدی و نشان ضلالت، یاد شده است: «فَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ وَمَنْ يُرِدْ أَنْ يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا كَانَمَا بُعِدَ فِي السَّمَاءِ كَذَلِكَ يَجْعَلُ اللَّهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ».

بنابراین شرح صدر و تحمل‌پذیری، آثار بسیار زیادی در زندگی انسان و جوامع اسلامی دارد و نقش مهمی در هم‌گرایی و هم‌بستگی اسلامی ایفا

میکند. به تعبیر قرآن، وجود این خصلت در انسان، به معنای آراسته شدن او به نور الهی است که توسط آن، در تاریخ‌های زندگی، حق را می‌بیند و آن را از باطل باز می‌شناسد: «أَفَمَنْ شَرَحَ اللَّهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلَيَّ نُورٍ مِّن رَّبِّهِ فَوَيْلٌ لِلْفَاسِقِينَ قُلُوبُهُمْ مِّنْ ذِكْرِ اللَّهِ أَوْلَيْتَكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ (زمر: ۲۲)؛ آیا کسی که خدا سینه‌اش را برای اسلام گشاده است و بر فراز مرکبی از نور الهی قرار گرفته، [همچون کوردلان گمراه است؟!]. وای بر آنان که قلب‌هایی سخت در برابر ذکر خدا دارند! آنها در گمراهی آشکاری هستند!».

۷. مشارکت فعالانه، رابطه حسنه و روحیه گفت‌وگو و تعامل

یکی از مهم‌ترین راهکارهایی دستیابی به هم‌گرایی و هم‌بستگی اسلامی، مشارکت فعالانه در تأمین منافع و رقم زدن سرنوشت ملی و اسلامی و رابطه حسنه و روحیه تعامل با همدیگر است.

قرآن کریم در آیات مختلف، مسلمانان را به رابطه حسنه، احترام متقابل، احسان به همدیگر، رعایت حقوق، و پرهیز از ظلم و خشونت و سخن ناروا، حتی درباره مخالفان دینی خود توصیه و تشویق کرده (ممتحنه: ۸؛ نحل: ۱۲۵؛ نساء: ۱۳۵؛ مائده: ۸؛ اسراء: ۵۳ و...)، و در آیه ۶۴ سوره آل‌عمران با استدلال و منطق و با تکیه بر عقاید مشترک میان اسلام و اهل‌کتاب، آنان را به صلح و آشتی و توحید و یگانه‌پرستی دعوت می‌کند: «قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَوْلِيَاءَ مَنْ دُونِ اللَّهِ...؛ بگو ای اهل‌کتاب، بیاید به سوی سخنی که میان ما و شما مشترک است که جز خداوند یگانه را نپرستیم و چیزی را شریک او قرار ندهیم و بعضی از ما بعضی دیگر را غیر از خداوند یگانه به خدایی نپذیرد».

این آیه، ندایی وحدت‌بخش است خطاب به تمام مکاتب آسمانی و

مذاهب دینی که آنها را دعوت می‌کند به اینکه با روحیه گفت‌وگو و تعامل و با تکیه بر مشترکات و مصالح عمومی، در صلح و صفا و به دور از خشونت و نزاع زندگی کنند و از استضعاف و استعمار همدیگر خودداری کنند. جالب است که پیامبر گرامی اسلام نیز در نامه‌هایی که به زمامداران جهان فرستاد، با تکیه بر این آیه و با این روش و منطق، آنان را به سوی توحید و اسلام فرا می‌خواند؛ کمترین ثمره و نتیجه این رفتار ملایم و دلسوزانه و صلح‌طلبانه، نرم شدن قلوب آنان و تمایلشان به اسلام بود (مکارم شیرازی، ۱۳۷۴، ج ۲، ص ۵۹۶-۶۰۰).

لذا می‌بینیم که مسلمانان صدر اسلام، با اینکه از قومیت‌های مختلف بودند و سابقه جاهلیت و منازعات طایفه‌ای و... داشتند، با عمل به ارزش‌ها و آموزه‌های اسلام که تمام اقوام، نژادها و ملت‌ها را در بر می‌گیرد، توانستند با مشارکت فعالانه همه ملیت‌ها، بنای ساختمان عظیم جامعه متمدن اسلامی را پی‌ریزی کنند. حتی بعد از رحلت پیامبر اسلام ﷺ علی‌رغم اختلافات سیاسی و... امام علی علیه السلام، ضمن بازگو کردن حقایق و انتقاد از برخی عملکردها، برای حفظ مصلحت اسلام، مسئولیت شرعی و دینی و علمی و فرهنگی جامعه اسلامی را می‌پذیرد و حتی در امور حکومتی و سیاسی، مشاوره و مشارکت دارد؛ تا جایی که خلیفه دوم در مناسبات مختلف ابراز کرده است: «لا أبقانی لمعضلة لیس لها أبو الحسن علی». همچنین یاران نزدیک امام علیه السلام همچون سلمان فارسی، عمار و... در جنگ‌ها و مناصب مختلف در زمان خلفا مشارکت داشته‌اند (حکیم، ۱۴۱۷ق، ص ۱۸۰).

رابطه میان امامان و علمای مذاهب نیز رابطه علمی و همراه با احترام متقابل و تعامل بود. زید بن علی بن الحسین، پیشوای مذهب زیدی، با علمای زمان خویش رابطه مستحکمی داشت و علمای معاصر وی مانند واصل بن عطا و ابوحنیفه نیز با او در ارتباط بودند و از دانش وی بهره می‌جستند. به‌ویژه ابوحنیفه به او تمایل زیادی داشت و به شدت از وی حمایت می‌کرد. وی

درباره خروج زیدبن علی در برابر لشکریان اموی گفته است: «خروج او، مانند خروج پیامبر ﷺ در روز جنگ بدر است؛ او امام به حقی است که اگر نتوانستم با جانم به او یاری کنم، با امام او را یاری خواهم کرد» (ابوزهره، ۱۹۹۶م، ص ۳۶۴، ۳۶۵).

لذا ایشان و امام مالک به دلیل حمایت از قیام زید و خروج ابراهیم بن عبدالله بن حسن و برادرش نفس زکیه، آزار و اذیت فراوان دیدند (همان، ص ۳۶۷).

ابوحنیفه، امام مذهب حنفی، با امامان شیعه از فرزندان حضرت علی علیه السلام نیز ارتباط داشت. وی به ایشان احترام می‌گذاشت و به ایشان بسیار محبت داشت و بدون آنکه تشیع و پیروی از آنان را بپذیرد، از دانششان بهره می‌جست. ابوحنیفه از زیدبن علی، امام باقر علیه السلام و امام صادق علیه السلام و عبدالله بن حسن بن حسن علم آموخت، بدون اینکه از نظر فکری تابع آنها باشد (همان، ص ۳۵۰). ابوحنیفه چهل سؤال علمی و بسیار مشکل و پیچیده در حضور منصور از امام صادق علیه السلام پرسید که امام علیه السلام پاسخ داد و آنگاه ابوحنیفه با اقرار به هیبت و شکوه آن حضرت عرضه داشت: «جعفر بن محمد همانا دانشمندترین مردمان و آگاه‌ترین ایشان به نظرات مختلف مردم است» (همو، بی‌تا، ص ۲۸).

همچنین مالک بن انس، امام مذهب مالکی، در مجلس امام صادق علیه السلام شرکت می‌کرد و فضایل زیادی را از امام نقل کرده است. او می‌گوید: «به نزد جعفر بن محمد می‌رفتم، او مردی شوخ طبع و خندان بود... مدت زمانی که با او بودم یا نماز می‌خواند یا روزه داشت و یا قرآن می‌خواند» (همو، ۱۹۹۶م، ص ۳۹۰).

با این توصیف، می‌بینیم رفتار امامان و فقهای صالح امت در برابر تنوع و تعدد آرا و مذاهب، بر احترام متقابل و تعامل نیکو استوار بود. امام صادق علیه السلام به شاگردانش امر می‌فرماید که هنگام پاسخ دادن به پرسش دینی مردم، نظر دیگر مذاهب را نیز بازگو کنند. آن حضرت به ابان بن تغلب، از شاگردان خاصشان که

در مسجد شریف نبوی برای افتا حاضر می‌شد، فرمود: «آنچه را که از نظرات ایشان (ائمه مذاهب) می‌دانی، برای مردم بیان کن» (خوئی، ۱۴۱۳ق، ج ۱، ص ۱۳۱ و ۱۳۶).

توصیه همیشگی امام ابوحنیفه به شاگردانش این بود: «با مردم جز با انس و الفت رفتار نکنید و هنگام نقل فتوایم، از نام بردن من به طور مشخص خودداری کنید و حتی در مباحث و جلسات علمی اگر با دیگران نظر خلافی دارید، اظهار نکنید تا وحدت و الفت و محبت و عظمت عالمی خدشه‌دار نشود» (ابوزهره، ۱۹۹۶م، ص ۳۵۵).

زمانی که هارون الرشید تصمیم گرفت کتاب الموطاء مالک بن انس را به عنوان یک قانون عمومی بر کعبه بیاویزد تا همگان از آن آگاهی یابند، مالک بن انس به دلیل احترام به نظر دیگر مذاهب، این خواسته هارون را نپذیرفت (همان، ص ۴۲۰).

نتیجه‌گیری

هم‌گرایی و هم‌بستگی اسلامی از حیاتی‌ترین و ضروری‌ترین مسائل مربوط به جهان اسلام و کشورهای اسلامی است که مکرر در کلام خدا و سنت نبوی بر آن تأکید شده است. در این میان شناخت صحیح راهکارها و شیوه‌هایی که در قرآن کریم و احادیث ائمه طاهرین علیهم‌السلام برای هم‌گرایی و هم‌بستگی اسلامی مطرح شده است، در هم‌بستگی اسلامی و فائق آمدن بر عوامل واگرایی و اختلاف‌انگیز، نقش مؤثری دارد. راهکارها همچون علائم منصوب در جاده‌هاست که انسانهای حقیقت‌طلب را به سوی هدف و جاده اصلی رهنمون گردیده، افراد بیشماری را از تحیر و سردرگمی نجات می‌بخشد. در این پژوهش با توجه به اهمیت موضوع، بعد از بررسی پیشینه بحث، با استفاده از آیات قرآن کریم و روایات اسلامی، راهکارهای هم‌گرایی و

هم‌بستگی اسلامی با هدف تقویت هم‌گرایی و فائق آمدن بر عوامل واگرایی بررسی شده است. تقویت و تعمیق باورهای دینی، بسترسازی نهادهای تربیتی برای رشد دینی، بازگشت به آموزه‌های اسلام با محوریت قرآن کریم، عدالت اجتماعی، پرهیز از تعصب و شایعات و سخنان اختلاف‌انگیز، رعایت حقوق متقابل، سعه صدر و روحیه گفت‌وگو و تعامل، از جمله راهکارهایی است که می‌تواند هم‌گرایی و هم‌بستگی اسلامی را تأمین کند و تحکیم بخشد.

امید اینکه جوامع اسلامی با تمسک به حبل‌الله و استفاده از ارزش‌های مشترک و راهکارهای قرآن مجید، با درک شرایط و موقعیت کنونی جهان اسلام، از خواب غفلت بیدار شده، اختلاف و تفرقه را به اتحاد و همدلی و هم‌گرایی تبدیل کنند و به جای کشمکش و ستیز با یکدیگر، توان خود را صرف کارهای اساسی دیگر کنند و برای علاج دردهای امت اسلامی و نجات اسلام و بازگرداندن عزت اسلامی و آبادانی بلاد اسلامی تلاش کنند.

پینوشته‌ها:

[] برخی از منابع مربوط به هم‌گرایی و هم‌بستگی اسلامی عبارت‌اند از:

۱. تفاسیر قرآن (ابن‌کثیر، طبری، قرطبی، فخر رازی، سید قطب، المیزان، مجمع‌البیان، نمونه و...) ذیل آیات ۴۶ انفال؛ ۱۰۳ و ۲۰۰ آل‌عمران؛ ۱۵۳ انعام؛ ۲۰۸ بقره و...؛
۲. احمد کاتب، آلیه‌الوحدہ و الحریة فی الاسلام؛
۳. علی بن حسن خنیزى، الدعوة الاسلامیة الی وحدة اهل السنه و الامامیة؛
۴. احمد حسین، یعقوب اردنی، الخطط السیاسیة لتوحید الأمة الاسلامیة؛
۵. حسن سعید، الرسول یدعوکم (ندای وحدت، ترجمه محمود ناطقی)؛
۶. محمد محمد مدنی، دعوة التقرب من خلاق رسالة الاسلام؛
۷. عبدالحسین شرف‌الدین، الفصول المهمة فی تألیف الأمة؛
۸. لطف‌الله صافی، صوت الحق و دعوة الحق؛
۹. مرتضی رضوی، فی سبیل الوحدة الاسلامیة؛
۱۰. شهاب‌الدین حسینی، الوحدة الاسلامیة فی الاحادیث المشتركة بین السنة و الشیعة؛
۱۱. مصطفی رافعی، اسلامنا فی التوفیق بین السنة و الشیعة؛
۱۲. حمید بن عبدالله جامعی، الوحدة الاسلامیة؛
۱۳. محسن حسینی، نظرات فی الوحدة الاسلامیة؛
۱۴. محمد واعظ‌زاده خراسانی، نداء الوحدة و التقرب بین المسلمین و مذاهبهم؛
۱۵. محمد علی تسخیری، رسالتنا تقرب الفكر و توحید العمل؛
۱۶. مجمع جهانی تقرب بین المذاهب الاسلامیة، آوای تقرب؛
۱۷. مجمع جهانی تقرب بین المذاهب الاسلامیة، آوای وحدت؛

۱۸. محمد آصف محسنی، تقریب مذاهب از نظر تا عمل؛
۱۹. سید محمد باقر حکیم، الوحدة الاسلامیة من منظور الثقلین؛
۲۰. محسن، دهقانی، اتحاد ملی، انسجام اسلامی از منظر نهج البلاغه و رهبران اسلامی؛
۲۱. علی اکبر سبزیان، منشور اتحاد ملی و انسجام اسلامی؛
۲۲. سیدیحیی صفوی، وحدت جهان اسلام: چشم انداز آینده؛
۲۳. ابوالفضل حسینی، هم‌گرایی جهان اسلام، آسیب‌ها و راهبردها؛
۲۴. عبدالکریم بی‌آزار شیرازی، هم‌بستگی مذاهب اسلامی؛
۲۵. محمد سعید معزالدین، منشور هم‌بستگی؛
۲۶. علی شیرازی، راهکارهای عملی اتحاد ملی و انسجام اسلامی؛
۲۷. محمد ستوده، موانع و فرصت‌های هم‌گرایی در جهان اسلام؛
۲۸. راهکارهای وحدت اسلامی از دیدگاه قرآن و حدیث (پایان‌نامه جامعه المصطفی)
۲۹. محمدرسول حسینی، وحدت، عرصه‌ها، موانع و راهکارها، از منظر قرآن و حدیث (پایان‌نامه جامعه المصطفی).

فهرست منابع

- قرآن کریم
- نهج البلاغه، ۱۳۸۰ش، (ترجمه محمد دشتی)، قم، انتشارات مشهور، چ ۸.
- ابوزهره، محمد، ۱۹۹۶م، تاریخ المذاهب الاسلامیه، قاهره، دارالفکر العربی.
- _____، بی تا، الامام الصادق حیاته و عصره، آرائه و فقهه، بغداد، مطبعه مخیمر.
- بیابانی، غلامرضا، ۱۳۸۵ش، فرهنگ روابط بینالملل، تهران، وزارت امور خارجه، چ ۴.
- انوری، حسن، ۱۳۷۹ش، فرهنگ بزرگ سخن، تهران، نشر سخن، چ ۱.
- حکیم، سید محمدباقر، ۱۴۱۷ق، الوحده الاسلامیه من منظور الثقلمین، قم، مجمع جهانی اهل البیت.
- خوئی، سیدابوالقاسم، ۱۴۱۳ق، معجم رجال الحدیث، بی جا، مرکز نشر الثقافه الاسلامیه، چ ۵.
- دهخدا، علی اکبر، ۱۳۷۷ش، لغتنامه، تهران، دانشگاه تهران، چ ۲.
- دهقانی، محسن، ۱۳۸۶ش، اتحاد ملی انسجام اسلامی از منظر نهج البلاغه و رهبران اسلامی، قم، گلستان ادب، چ ۱.
- رضایی اصفهانی، محمدعلی، ۱۳۸۹ش، اعجاز و شگفتی های علمی قرآن، قم، انتشارات پژوهش های تفسیر و علوم قرآن، چ ۲.
- سبزیان، علی اکبر، ۱۳۸۶ش، منشور اتحاد ملی و انسجام اسلامی، قم، انتشارات خادم الرضا، چ ۱.
- شیخ صدوق، محمد بن علی بن حسین بن بابویه، ۱۳۷۸ق، عیون أخبار الرضا علیه السلام، تهران، نشر جهان.
- _____، ۱۴۱۳ق، من لایحضره الفقیه، تصحیح: علی اکبر غفاری، قم، انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چ ۳.
- کلینی، محمد بن یعقوب، ۱۳۶۵ش، الکافی، تهران، دارالکتب الاسلامیه، چ ۴.
- کریمی، رضا، ۱۳۸۶ش، اتحاد ملی و انسجام اسلامی، رمز پیروزی، قم، نسیم حیات، چ ۱.
- گولد، جولیس و ویلیام کولب، ۱۳۷۶ش، فرهنگ علوم اجتماعی، ترجمه مصطفی ازکیا و همکاران، تهران، مازیار، چ ۱.
- مکارم شیرازی، ناصر، ۱۳۷۴ش، تفسیر نمونه، تهران، دارالکتب الاسلامیه، چ ۱.
- محدثی، جواد، ۱۳۸۶ش، وحدت و انسجام، مشهد، بنیاد پژوهش های اسلامی، چ ۳.
- نجاتی، محمد عثمان، ۱۳۸۷ش، قرآن و روانشناسی، ترجمه دکتر عباسعرب، مشهد، بنیاد پژوهش های اسلامی، چ ۸.

Approaches of Convergence and Islamic Solidarity from the Holy Qur'an and Narratives Point of View¹

Mohammad Reza Rezvani²

Abstract

Islamic unity or solidarity is one of the most vital and urgent issues of the Islamic world and Islamic countries, which is rooted in Islamic teachings and Qur'anic commands and has been repeatedly emphasized in the word of God and prophetic tradition. The purpose of this article is to study the teachings of the Quran in order to achieve Qur'anic and narrative solutions for Islamic convergence and solidification, and to overcome divergent factors. Accordingly, some solutions have been found in the verses of the Quran and Islamic narrations. The deepening of religious beliefs, the establishment of educational institutions for religious development, the return to the teachings of Islam centered on the Holy Qur'an, social justice, the avoidance of prejudice, rumors and differences of speech, respect for the rights of the others, the supremacy of dialogue and the spirit of dialogue and interaction, are among the approaches that can bring convergence and consolidate Islamic solidarity. It is hoped that we will overcome the factors of divergence and differences in order to protect the peace and stability

1 From the articles of the Twentieth International Festival Sheikh Toosi.

Received: 10/11/1395 Accepted: 28/11/1395

2 PhD student, Hojjatieh School, m.rezvani1388@gmail.com

of the Islamic countries, by striving against God and the teachings of the Qur'an, as well as understanding the current sensitive conditions and aggressive conspiracies of arrogance, and acting on the basis of the Quran and religious leaders' see the dominance of Islamic government, the solidarity and unity of the world, and the dignity and prestige of the Muslims of the world.

Keywords: Quran, unity, convergence, Islamic solidarity, peaceful co-existence and solutions

